THE ISRAELITE PRESS — The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 — Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

די דייטשע קאַטאַסטראָפע

זוען די דאָזיקע שורות ווערן געשריבן, היינגט דער באַלדיקער עקאָנאָמישער און פּאָליטישער גורל פון דער וועלט אויפ'ן וואַגשאַל, און, זאָל די דראָענדיקע עקאָנאָמישע קאַטאַסטראָפע אין דייטשלאַנד נים אויסגעמידן ווערן אינ'ם משך פון א טאָג אָדער צוויי, דאָן קאָן דייטשלאַנד אויפגעטריסלט ווערן בזיון גרינט, און דאָס וועט זיך מוזן אָפּרופן אויף די דערבייאיקע לענדער, און דערמיט אויך אויף דער גאַנצער וועלט.

די קאַטאַסטראָפע איז געקומען כמעט ווי אומדערוואַרטעט. מען האָט ערשט געמיינט, אז פּרעזידענט היאַווערד מאַראַטאָריום פּלאַן וועט ראַטעווען דייטשלאַנד פון צוזאַמענבּרוך. פּראַנקרייך האָט זיך אפילו גערעכנט, מענה'נדיק, אז די לאַגע אין דייטשלאַנד איז גאָר נים אַזוי קריטיש, און אז זי מאַכט זיך נאָר, כדי אויסצודרייען זיך פון אירע פאַרפליכטונגען.

אז אין דייטשלאַנד אליין האָט מען נים געפילט די נאָענטקייט פון דער קאַטאַסטראָפע, איז צו זעען פון דעם, וואָס דער אַנאָנס פון הואַווערס מאַראַטאָריום פּלאַן איז דאַרטן אויפגענומען געוואָרן מיט אַזאַ צופרידנהיט און מיט א גרויסער העכערונג פון ווערט פאַפּיר אויף דער בערזע. אז דעם צייכן אויפ'ן וואַנט האָט מען ערשט דער־זעען, איז קאָנסיק פון דעם, וואָס דער פּרעזידענט פון רייכסבאַנק ה' לוטער, איז מיטאַמאָל אַרויסגעפלויגן אויף אַן עראָפּלאַן קיין פּאַריז, זוכנדיק א דרינגענדיקע הלוואה; מען האָט עס דערזעען, ווען מען האָט שוין קיין איבערריקע שעה נים געקאָנט וואַרטן.

פּאַריז אָבער, וואָס האָט נאָך אַמעריקע דעם גרעסטן רעזערוו פון גאָלד, האָט נאָך אפנים נים באַגריפן די גיפאָר וואָס דייטשלאַנדס צוזאַמענבּרוך מיינט פאַר פראַנקרייך. די פראַנצויזישע רעגירונג האָט דערפאַר נים געוואָלט געבן די הלוואה, סיידן דייטשלאַנד זאָל זיך לאָזן כינדן הענט און פיס פּאָליטיש.

די דייטשע רעגירונג האָט אויף אַזאַלכע תנאים נים געקאָנט איינגיין, און איצט מאַטערט זי זיך צורעצוהאַלטן די קאַטאַסטראָפע כאָטש פאַר נאָך א פּאָר טעג, טאָמער וועט די וועלט דערוויל קומען איר צו הילף.

וועט די דאָזיקע הילף קומען שנעל, איז עס נאָך דאָ א מעגלאַכקייט, כאָטש נים איינגאַנצן קיין זיכערע. אז די קאַטאַסטראָפע זאָל אויסגעמידן ווערן, אָבער דאָן וועט ערשט מוזן קלאָר ווערן פאַר דער וועלט, אז דייטשלאַנד קאָן נים צאָלן די ריזיקע חובות אַרויפגעלייגט אויף איר דורכ'ן יאָנג פּלאַן, אין כ'זכון זי וועט געוואוינען ווערן זיי צו צאָלן, וועט זי מוזן קריגן דאָס געלט צוריק דורך הלוואות, אָדער שטיין תמיד פאַר דער געפאַר פון דייטשלאַנדס צוזאַמענבּרוך, וואָס וועט פירן צו אַן אַלגעמיינעס עקאָנאָמישס כאַאָס.

זאָל די הילף פון דרויסן נים קומען אין משך פון שעה'ן, דאָן איז ווייניק וואַרשיינלאַך, אז די דייטשע רעגירונג זאָל קאָנען געפינען מיטלען אליין אָפּצוהאַלטן די עקאָנאָמישע קאַטאַסטראָפע. דאָס וועט פירן צו א גוזאַלדיקער פּאָליטישער אויפרודערונג אין דייטשלאַנד, מיט די געשפּענסטן פון די היטלעריסטן פון איין זייט, און פון די קאָמוניסטן, פון דער צווייטער זייט . . .

דייטשלאַנדס צוזאַמענבּרוך וועט באַלד מוזן מיטשלעפּן אירע נאָענטסטע שכנים, אז אפילו פראַנקרייך וועט זיך נים קאָנען ראַטעווען פון דער וועלטלאַכער אַנטלאָפונג פון א גרויסן טייל פון אירָאָפּע, איינשליסנדיק אירע פאַרבינדעטע, און דער אָפּקלאַנג וועט דערגרייכן אויך אהער, אויף דער זייט יט.

די פּאָליטישע אויפרודערונג וועט דראָען מיט אַנדערע גרויסע געפאָרן, — אויסער מיט אינערלאַכע איבערקרעענישן אויך מיט מלחמות.

די אויפטרייסלונג קאָן אויסגעמידן ווערן בלויז דורך באַלדיקער שנעלער האַנדלונג.

ווייצמאַן זינט ביים קאָנגרעס

דר. ווייצמאַנס פּאָליטיק האָט געזיגט ביים קאָנגרעס. די רעזאָלוציע פון די רעוויזיאָניסטן, וואָס האָט געפאָדערט אויעקצושטעלן דעם לאָזונג פון א אידישער מערהייט אין ארץ־ישראל, איז צוריקגעצויגן געוואָרן, נאָכדעם ווי דר. ווייצמאַן האָט קלאָר געמאַכט פאַר דער פּאָליטישער קאָמיסיע, ווי געפערלאַך עס וואָלט געווען ביי איצטיקן מאָמענט אַרויסצושטעלן אויעלכע לאָזונגען, און נאָכדעם ווי דער וועד־לאומי האָט אין נאָמען פונ'ם פאַלעסטינער אידישן ישוב פאַרלאַנגט גרויסע פאַרזיכטיקייט אין פאַרטוילונג אויעלכע סאָרטן רעזאָלוציעס.

דער דורכפאַל פון דער "מערהייט" רעזאָלוציע איז אָבער גע־וועזן בכלל א זיג פאַר ווייצמאַנס פּאָליטיק פון מעסיקייט, און באַלד ווי דער קאָנגרעס האָט אנערקענט ווייצמאַנס פּאָליטיק פון פאַרזיכטי־קייט אין אַזאַ ווייכטיקער פראַגע, קאָן מען דערוואַרטן, אז ער זאָל זיין פונקט אַזוי פאַרזיכטיק בנוגע דער אַנציאָיבנונג פון זיין פּאָליטיק בכלל.

דער זיג פון ווייצמאַנס מעסיקער פּאָליטיק איז, נאַטירלאַך, א זיג פאַר דר. ווייצמאַנס פירערשאַפט און פאַר אים פערזענלאַך, ווי דער פירער. אין. אויב דער קאָנגרעס זאָל טאַקע ווייטער גיין אין דער זעלבער ריכטונג, דאַן איז עס נים אויסגעשלאָסן, אז דר. ח. ווייצמאַן זאָל ווידער דערוויילט ווערן צו זיין דער פירער פון דער ציוניסטישער באַוועגונג.

אמת, דר. ווייצמאַן האָט קאַטעגאָריש דערקלערט, אז זיין רע־זיגנאַציע איז ענדגילטיק. אָבער ער האָט שוין אויעלכע דערקלערונגען נים איין מאָל געמאַכט אין די לעצטע יאָרן, און יעדן מאָל ביז איצט איז עס געלונגען צו באַווייזן אים צו געמען אויף זיך צוריק די שווערע לאַסט.

עס איז באמת נים קיין איין ריכטונג אין דער ציוניסטישער באַוועגונג, וואָס איז פאַרטראָגן ביים קאָנגרעס, וואָס זאָל פאָדערן א גרינדלאַכע ענדערונג אינ'ם סאַמע יסוד פון דער ציוניסטישער פּאָלי־טיק, — למשל, אַן איבערבּרוך מיט ענגלאַנד און אַן אָפּמאַך מיט די אַראַבער. אפילו די רעוויזיאָניסטן ביינען זייער פּאָליטיק (אין אַשר נאָך אין א גרעסערער מאָס) אויף ענגלאַנד מיטאַרבעטערשאַפט, מער נים, וואָס זיי זיינען מיט דער מיינונג, אז מען קאָן ענגלאַנד צווינגען דורך שטרענגערע מיטלען אין עקסטרעמערע פאָדע־רונגען.

קומט עס אויס, אז דער קאָנגרעס הייבט זיך אָן איבערצוציינען, אז באַלד ווי דאָס איז פראַגע פון ענגלאַנד מיטאַרבעטערשאַפט, איז עס פּראַקטישער צו גיין איר אַנטקעגן און לאָזן זיך אויף פּשרות. אַזוי לאַנג ווי דער וועג פאַר פּראַקטישער אַרבעט איז אַרין־ישראל ווערט נים פאַרמאַכט.

און אויב דער קאָנגרעס אנערקענט אַזאַ פּאָליטיק פון מעסי־קייט און פּשרות, דאַן איז נים קיין בעסערער פירער, ווי דר. ווייצ־מאַן. — און זיין ווידערדערוויילונג צו דער פירערשאַפט פון דער ציוניסטישער באַוועגונג ווערט צוריק א מעגלאַכקייט.

די פאַריזער אידישע קהלה גייט באַרג־אַראָפּ

(א קאָרעספּאָנדענץ פון פאַריז)
פון י. שעכטמאַן

דער פאַריזער אידישער ישוב איז איצט אפשר דער איינציקער אין דער נאַנצער וועלט, וואָס וואַקסט כסדר. אָבער די פאַריזער אידישע קהלה גע־פינט זיך אין א צושטאַנד פון ירידה. פאַרנגרע צוויי ציפערן איליוסטרירן בולט און אומבאַהאַנטס'דיק דעם דאָ־זיקן מערקווירדיקן פּאַראַדאָקס:

אין פאַריז לעבן איצט 200,000 אידן. די אידישע קאַנסיס־טאָריע (אפיציעלע קהלה) אין פאַריז ציילט 6,500 מיטגלידער.

דער דאָזיקער פאַראַדאָקסאַלער צו־שטאַנד האָט שוין פון לאַנג אַן אַרויס־גערופן א שאַרפע קריטיק מצד פאַר־שיידענע געזעלשאַפטלאַכע קרייזן. אָבער די אַנפירער פון דער פאַריזער קהלה האָבן ביז נאָר דער לעצטער צייט וויניק געוואַרנט. זיי האָבן, אמת, גע־שאַפן עפּעס א כפּעציעלע פּראָפּאַגאַנ־דע מיט ייִע מיטגלידער, אָבער נאָך דעם ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז קיין גרויסע דערפאָלג האָט די דאָזיקע קאַ־מפּאַניע נים דערגרייכט, האָבן זיי זיך זייער לייכט און שנעל באַרואיקט. עס איז דאָך א סך לייכטער אַן אנגעגע־מער צו בלייבן אין א קליינער אַן "אייר־דערער" געזעלשאַפט. און ביז מיט א קורצער צייט צוריק איז אויסערדאָך אַלץ געווען רואיק אין נוט אין דער אפיציעלער פאַריזער אידישער קהלה.

א מחומה האָט זיך אָנגעהויבן ערשט דאַן, ווען עס האָבן זיך דערפילט די פינאַנציעלע דעזאָלאַציע. ווען וואָס זשע דערקלערט זיך דער נישטיקער אינטערעס צו דער קהלה מצד דער פאַריזער אידישער באַפעל־קערונג? אין די לעצטע יאָרן זיינען טער נייע אידן, וועלכע האָבן יאָ א גרויסן אינטערעס צו דעם קהלה־לעבן, וועלכע וואָלטן, ביי אַנדערע אומשטענ־דען, געווים גערן זיך אַריינגענאָמען אין די פּאַרטיקע פאַרטיען פון דער אפיציע־לער קהלה. אָבער ראשית כל זיינען דאָס אויסלענדער און זייער רעכט זיי־נען אין דער פאַריזער אידישער קהלה שטאַרק באַגרענצט. ביזן יאָר 1906 האָבן אידישע אימיגראַנטן בכלל נים געהאַט קיין רעכט אויסנעקליבן צו ווערן אין די צענטראַלע אָרגאַנען פון דער קאָנסיסטאָריע. נאָך דעם האָט מען אָבער גענעבן דאָס דאָזיקע רעכט צו אַלע אויסלענדישע אידן, וועלכע לעבן אין די דערפאָנדיק ניט ווייניקער ווי צען יאָר און וועלכע זיינען ניט ווייניקער פאַר פינף יאָר צאַלנדע מיטגלידער אין דער קהלה דאָן האָט מען דאָס באַ־טראַכטן אַלס אַן ערשטן שריט אויפן אמביציעס פון די אויסלענדישע אידן אין פאַרנרייך און וועט זיי קיין צו־ציען צו דער אפיציעלער קהלה.

די צווייטע סיבה פון דער גלייכ־גילטיקייט, וואָס הערשט אין די בריי־טע אידישע קריזיס בנוגע דער קאָנ־סיסטאָריע, איז דער כמעט אויסשליס־לאַך רעליגיעזער כאַראַקטער פון איר דיישע באַפעלקערונג, אז זי האָט ניט אין וועט ניט האָבן די נויטיקע מיט־לען, אָבער זיי פאַרשטייען ניט אַדער נעמען ניט פאַר ערנסט אַז אַלע אַנדערע אידישע קרייזן פון דער פאַריזער אידישער קהלה, אין וועלכער זיי זיינען באַטראַכט געווארן אַלס בירגער שולן 1,068,000 פראַנק, אויף בייען נייע שולן 608,600 פראַנק, די אַדמי־ניסטראַציע קאָסט אַפּ 594,600 פראַנק, ווי מען זעצט עס אויף די רעליגיעזע הצטרכות'ן און די פאַרוואַלטונגס הור־צאות מער, ווי א העלפט פון דעם בור־דזשעט. קיין שום קולטורעלע אָדער עקאָנאָמישע אַרבעט פירט די פאַריזער דער קהלה ניט. און עס איז קיין חידוש ניט, וואָס צענדליקער טויזנטעל אידן, וועלכע וואָלטן ביי אַנדערע באַדינגונ־גען געבליבן אין דער קאָנסיסטאָריע אין דער רעליגיעזער אַרבעט, אַז זיי האָבן אַנגענומען א באַשלוס, אז פון איצט אַן קאָן איין זעקסטל פון די געוויילטע מיטגלידער פון דער קאָנסיסטאָריע באַשטיין אין אויסלענ־דער. פון די 24 מיטגלידער פון דער קאָנסיסטאָריע קאָנען די ניט עכט־פראַנצויזישע אידן שיקן ניט מער ווי פיר.

אזא "נומערוס קלויזוס" וועט אָבער קוים באַפרידיקן די אינטערעסן און אמביציעס פון די אויסלענדישע אידן אין פאַרנרייך און וועט זיי קיין צו־ציען צו דער אפיציעלער קהלה.

די צווייטע סיבה פון דער גלייכ־גילטיקייט, וואָס הערשט אין די בריי־טע אידישע קריזיס בנוגע דער קאָנ־סיסטאָריע, איז דער כמעט אויסשליס־לאַך רעליגיעזער כאַראַקטער פון איר דיישע באַפעלקערונג. אַז זי האָט ניט אין וועט ניט האָבן די נויטיקע מיט־לען, אָבער זיי פאַרשטייען ניט אָדער נעמען ניט פאַר ערנסט אַז אַלע אַנדערע אידישע קרייזן פון דער פאַריזער אידישער קהלה, אין וועלכע זיי זיינען בכלל אַנ־גענומען אַלס בירגער פון דער פאַריזער אידישער קהלה, אין וועלכער זיי זיינען באַטראַכט געווארן אַלס בירגער שולן 567,100 פראַנק, אויף דריי נרויסע שולן 1,068,000 פראַנק, אויף בייען נייע שולן 608,600 פראַנק, די אַדמי־ניסטראַציע קאָסט אַפּ 594,600 פראַנק, ווי מען זעצט עס אויף די רעליגיעזע הצטרכות'ן און די פאַרוואַלטונגס הור־צאות מער, ווי א העלפט פון דעם בור־דזשעט. קיין שום קולטורעלע אָדער עקאָנאָמישע אַרבעט פירט די פאַריי־זער קהלה ניט. און עס איז קיין חידוש ניט, וואָס צענדליקער טויזנטעל אידן, וועלכע וואָלטן ביי אַנדערע באַדינגונ־גען געבליבן אין דער קאָנסיסטאָריע אין דער רעליגיעזער אַרבעט, אַז זיי האָבן אַנגענומען א באַשלוס, אז פון איצט אַן קאָן איין זעקסטל פון די געוויילטע מיטגלידער פון דער קאָנסיסטאָריע באַשטיין אין אויסלענ־דער. פון די 24 מיטגלידער פון דער קאָנסיסטאָריע קאָנען די ניט עכט־פראַנצויזישע אידן שיקן ניט מער ווי פיר.

אזא "נומערוס קלויזוס" וועט אָבער קוים באַפרידיקן די אינטערעסן און אמביציעס פון די אויסלענדישע אידן אין פאַרנרייך און וועט זיי קיין צו־ציען צו דער אפיציעלער קהלה.

די צווייטע סיבה פון דער גלייכ־גילטיקייט, וואָס הערשט אין די בריי־טע אידישע קריזיס בנוגע דער קאָנ־סיסטאָריע, איז דער כמעט אויסשליס־לאַך רעליגיעזער כאַראַקטער פון איר דיישע באַפעלקערונג. אַז זי האָט ניט אין וועט ניט האָבן די נויטיקע מיט־לען, אָבער זיי פאַרשטייען ניט אָדער נעמען ניט פאַר ערנסט אַז אַלע אַנדערע אידישע קרייזן פון דער פאַריזער אידישער קהלה, אין וועלכע זיי זיינען בכלל אַנ־גענומען אַלס בירגער פון דער פאַריזער אידישער קהלה, אין וועלכער זיי זיי־נען באַטראַכט געווארן אַלס בירגער שולן 567,100 פראַנק, אויף דריי נרויסע שולן 1,068,000 פראַנק, אויף בייען נייע שולן 608,600 פראַנק, די אַדמי־ניסטראַציע קאָסט אַפּ 594,600 פראַנק, ווי מען זעצט עס אויף די רעליגיעזע הצטרכות'ן און די פאַרוואַלטונגס הור־צאות מער, ווי א העלפט פון דעם בור־דזשעט. קיין שום קולטורעלע אָדער עקאָנאָמישע אַרבעט פירט די פאַריי־זער קהלה ניט. און עס איז קיין חידוש ניט, וואָס צענדליקער טויזנטעל אידן, וועלכע וואָלטן ביי אַנדערע באַדינגונ־גען געבליבן אין דער קאָנסיסטאָריע אין דער רעליגיעזער אַרבעט,